

TÜRKİYE'DE 20. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE KADINLARDA İLK EVLENME YAŞI DEĞİŞİMİ VE GÜNÜMÜZ EVLİLİK ÖZELLİKLERİ

Sabahat TEZCAN*
Yadigar COŞKUN**

Bu çalışmanın temel amacı 1978 Türkiye Doğurganlık Araştırması (TDA-1978) ve 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2003) veri setleri içinden evlenme ve evliliğe ait bazı temel özelliklerin değişimini incelemektir. Araştırma sırasındaki medeni durum, kadının yaşı, yaşadığı bölge, kadının öğrenim düzeyi, evlilik sayısı ve ilk evlenme yaşı gibi her iki veri setinde de kullanılacak durumdaki değişkenler yardımı ile son 25 yılda evlenmeye ilişkin özelliklerin değişimi incelenmiştir. Bunlara ek olarak, sadece TNSA-2003 verisinden yer alan bazı değişkenler yardımı ile özellikle ilk evlenme yaşı ve çiftler arasındaki nikah türüne ilişkin ayrıntılı analizler yapılmıştır. Sonuçlar, son 25 yılda boşanmış nüfusun yüzdesel olarak arttığını, evli kadın yüzdesinin ise düştüğünü göstermektedir. Diğer taraftan, ilk evlenme yaşı ortalaması çeyrek asırda Türkiye geneli için 2 yaş artmıştır. İlk evlenme yaşının bölge, yerleşim yeri tipi, akrabalık durumu, anadil ve öğrenim düzeyine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Batı bölgesinde ve kentsel alanda yaşayan, lise ve üstü öğrenime sahip, anadili Türkçe ve eşi ile akraba olmayan kadınlarda daha yüksek olduğu hesaplanmıştır.

Diğer taraftan, çiftlerin nikah türü TNSA-2003 verisinden hesaplanmış olup, öğrenim durumu düşük, kırsal yerleşim alanlarında yaşayan, ilk evliliğini küçük yaşta yapmış, geniş aile yapısı içerisinde yaşayan, anadili Türkçe dışında bir dil olan ve eşi ile akrabalık bulunan kadınların sadece dini nikaha sahip olma oranlarının diğer kadınlara göre yüksek olduğu görülmüştür.

GİRİŞ

Evlilik ve aile üzerine yapılan çalışmalar sosyal bilimlerde önemli bir yer tutmaktadır. Evlilik ve aile literatürü incelendiğinde her iki kavram açısından da evrensel bir tanımın olmadığı görülmektedir. Demografi sözlüğünde, karşı cinsten iki birey tarafından oluşturulmuş, resmi, dini veya ülkesel farklılıklara göre geleneksel olarak başka türlerde gerçekleştirilen meşru bir birliktelik olarak tanımlanırken (Pressat, 1988), Birleşmiş Milletler tarafından verilen evlilik tanımı kadın ve erkeğin yasal birleşmesi olarak ifade bulmuştur. Bu tanımdaki yasal birleşme kavramının ülkeden ülkeye ve yasalara göre farklılık gösterebildiği vurgulanmıştır (BM, 2001). Tanım ne olursa olsun birbirinden farklı ritüeller, gelenekler; yapılanmalar ve özellikler göstermesine rağmen evlilik kurumu evrenseldir (Bulut, 1991; Celkan, 1991; Coleman, 2003; Rowland, 2003; Adams, 2004; Encyclopædia Britannica, 2007). Bireylerin sosyal yaşantısının bir parçası olan evlilik hemen tüm toplumlarda doğurganlıkla birlikte değerlendirilmektedir. Doğurganlık davranışı için evlenme bir önkoşul olmamakla birlikte dünyanın hemen tüm ülkelerinde doğumların neredeyse tamamı evlilik kurumu içerisinde gerçekleştirilmektedir (Rowland, 2003). Türkiye'deki evlilikler üzerine yapılan çalışmalar, uluslararası literatürle benzerlik göstererek, yapılan çalışmalarda asıl ilgi evliliğin oluşumu ve evlilik süreci üzerinedir. Öte yandan, evlilik ile oluşturulan ailenin yapısı birçok diğer sosyalbilimde olduğu gibi nüfusbilim açısından da önemle üzerinde durulan konulardan biri olarak görülmektedir.

Osmanlı döneminden başlayarak aile ve evlilik konularında birçok çalışma yapılmış, genellikle küçük ölçekli araştırma sonuçlarına dayanan bu çalışmalar Türkiye'de aile yapısı

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü Müdürü

** Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü

hakkında dönemsel ve sosyo-kültürel sonuçlar sunmaktadır (TCBAAKB, 1991). 1968 yılından itibaren 5 yıllık aralıklarla Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nce (HÜNEE) gerçekleştirilen nüfus ve sağlık araştırmaları sosyal ve sağlığa ilişkin birçok konunun yanı sıra evlilik ve aile yapısı hakkında da bilgi toplamaktadır. Türkiye'de aile üzerine en önemli çalışmalardan birisi Serim Timur tarafından 1972 yılında yayınlanan "Türkiye'de Aile Yapısı" adlı çalışmadır. 1968 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması (1968-TAYSA) verisi kullanılarak hazırlanmış olan bu çalışma aile çalışmaları açısından mihenk taşı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye nüfusu için ulusal düzeyde gerçekleştirilen 1968-TAYSA çalışma sonuçları kullanılarak aile tipolojileri oluşturulmuş, daha sonra bu konuda yapılan çalışmalar için (Hancıoğlu, 1985; Ünal, 1986, 1988a, 1988b, 1990, 1994; Koç, 1992, 1997; Koç ve Koç, 1998; Yavuz, 2002) yolgösterici bulgular ve tartışmalar sunulmuştur. Timur aile tipolojilerinin yanı sıra bu çalışma içerisinde de önemli bir yer bulan çiftler arasında kısıtlanan nikahın şekli ve ilk evlenme yaşı gibi konulara ilişkin sonuçları paylaşmıştır.

Bu çalışma ile HÜNEE tarafından gerçekleştirilen 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda (TNSA-2003) evlilikle ilgili bazı özelliklerin görüldüğü kadınların sosyo-demografik karakteristiklerine göre ne düzeyde farklılaştığı incelenmektedir. Evlenmeye ilgili özelliklerin değişiminin incelenmesi amacıyla HÜNEE tarafından 1978 yılında yapılan Türkiye Doğurganlık Araştırması (TDA-1978) veri seti içinde evlilik özelliklerine ilişkin kullanılabilecek değişkenler belirlenerek TNSA-2003 sonuçları ile aynı tablolarda sunulmuştur. Araştırma tarihleri için kesitsel bilgi veren bu iki çalışmanın, verileri karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilerek son 25 yıllık bir dönemde olabilecek değişimler incelenebilecektir. Diğer taraftan TDA-1978 veri setinden hesaplanamayan bazı sosyo-demografik değişkenler Türkiye nüfusu üzerine ulusal düzeydeki en güncel veri olan 2003 TNSA veri setinden hesaplanarak sunulmaktadır. Evlenme ile doğrudan ilişkili olan aile tipleri veya evlendikten sonraki sürece ilişkin bulgular bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışmada ilk evlenme yaşı ve nikah şekli üzerine ayrıntılı analizler sunulmaktadır. İlk evlenme yaşı ve çiftlerin nikah şekillerini belirleyen olası sosyo-demografik faktörler incelenmektedir. Evlenme ile ilgili literatür incelendiğinde nikah şekli ve belirleyen sosyo-demografik faktörler yapılan çalışmaların birçoğunda, ilk evlenme yaşı ile doğurganlık arasındaki ilişki çalışılmıştır (Laphan, 1970; Berksan, 1971; Kavadarlı, 1982; Soyer, 1982, Tezcan ve Coşkun, 2002). Bu çalışmada da ilk evlenme yaşı ve kadınların doğurganlık düzeyi ve diğer bazı sosyo-demografik değişkenler ile birlikte değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada yukarıda bahsedildiği üzere 1978 Türkiye Doğurganlık Araştırması ve 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri kullanılmıştır. TDA-1978 Eylül-Kasım 1978 tarihleri arasında 5,137 hanehalkı ve 4,431 evlenmiş kadın ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Ulusal temsili olan eşit olasılıklı (kendiliğinden ağırlıklı) seçilmiş yaklaşık 100 hanehalkının oluşturduğu kümeler üzerinden çalışma gerçekleştirilmiştir. Hanehalkı ve Evlenmiş kadın sorukağıtları kullanılmıştır (HÜNEE, 1980). Diğer taraftan, Ulusal düzeyde yürütülen nüfus ve sağlık araştırmalarının sonuncusu olan TNSA-2003 çerçevesinde 10,836 hanehalkı ve 8,075 kadın görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Yine TDA-1978'e benzer şekilde hanehalkı ve Evlenmiş kadın sorukağıdı kullanılmıştır. TNSA-2003'ün örneklem seçiminde ağırlıklı, çok aşamalı, tabakalı küme örnekleme yaklaşımı kullanılmıştır (HÜNEE, 2004)

Veri setleri arasında karşılaştırma yapılabilmesi için bazı değişkenler yeniden gruplandırılmış, TDA-1978 veri setinde değişken içindeki kategoriler 2003 veri setindeki yapıya benzetilmiştir (örn. 'öğrenim durumu' değişkeninin kategorileri, 2003 TNSA veri setindeki kategoriler kullanılarak 1978 verisinde yeniden gruplanmıştır).

BULGULAR

Bu bölümde TDA-1978 ve TNSA-2003'te görüşülen kadınların sosyo demografik özellikleri evlenmeye ilişkin bazı göstergeler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Yapılan analizlerde TDA-1978'den Kavadarlı (1982) tarafından gerçekleştirilen evlilikle ilgili çalışmanın sonuçları ile bazı yüzdelerin farklı olduğu görülmüş olup, TDA-1978'den kullanılan tüm değerler tekrar hesaplanmıştır¹.

Tablo 1'de doğurgan yaşlardaki kadınların medeni durumları 1978 ve 2003 yılları için sunulmuştur. Araştırma tarihinde hiç evlenmemiş olduklarını belirten kadınlar 1978 yılında %25 iken artmış ve 2003 yılında %31.2 olmuştur. 29 yaş altındaki kadınlarda bu oran 1978'de %42.0 iken, 2003 yılında %55.1'dir. Araştırma tarihinde evli ve eşi ölmüş kadınların yüzdesinde azalma görülmekte iken, boşanmış kadınların yüzdesinde belirgin bir artış görülmektedir. Son 25 yılda medeni durumdaki bu değişimler yaş grupları arasında yüzdesel farklılıklar göstermesine rağmen eğilim tüm yaş gruplarında benzerdir. 1978 TDA sonuçlarına göre 40-49 yaş grubu içerisindeki kadınların sadece %1.1'i hiç evlenmemiş iken bu oran TNSA-2003'a göre %2.4'e yükselmiştir.

Tablo 1. 15-49 Yaş Arası Tüm Kadınların Medeni Durumları (TDA-1978, TNSA-2003)

Medeni Durum	Yaş Grubu						Toplam			
	<29		30-39		40-49		1978		2003	
	1978	2003	1978	2003	1978	2003	n	%	n	%
Evli	56.5	43.6	94.4	88.4	91.2	89.8	4,555	71.9	8,073	65.1
Hiç Evlenmemiş	42.0	55.1	1.8	6.5	1.1	2.4	1,581	25.0	3,873	31.2
Dul	0.6	0.2	2.9	1.5	6.5	5.0	146	2.3	194	1.6
Boşanmış	0.3	0.7	0.4	2.9	0.4	2.0	21	0.3	193	1.6
Ayrı Yaşıyor	0.4	0.3	0.6	0.8	0.7	0.7	31	0.5	66	0.5
Toplam	3,663	6,535	1,415	3,230	1,256	2,634	6,334	100.0	12,399	100.0

Tablo 2'de TDA-1978 ve TNSA-2003 araştırmalarında görüşülen 15-49 yaş arası kadınların çeşitli sosyo-demografik özelliklere göre araştırma sırasındaki medeni durumları incelenmektedir. Bölgeler arasında hem 1978 hem de 2003 sonuçları kendi içinde değerlendirildiğinde farklılıklar olmakla beraber yıllar arasında tüm bölgelerde hiç evlenmemiş kadınların yüzdesinin arttığı görülmektedir. TDA-1978'de Doğu bölgesinde en düşük düzeyde (%23.7) olan evlenmemiş kadın yüzdesi TNSA-2003'de en yüksek (%36.8) çıkmıştır. Evlenme yüzdelерinin tüm bölgelerde belirgin şekilde düştüğü görülmekle birlikte son 25 yıldaki en büyük farklılaşma Doğu bölgesinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan 5'li yaş gruplarına göre medeni durum incelendiğinde, beklenildiği gibi yaş grupları yükseldikçe evlenme yüzdelерinde yükselme görülmektedir. Buna tek istisna olarak TDA-1978'de 40-44 yaş grubu arasında yer alan kadınlardır. Öte yandan, görüşülen kadınların öğrenim düzeylerine göre medeni durumları incelendiğinde; öğrenimi olmayan veya ilkökulu bitirememiş kadınlar arasında son 25 yılda çok belirgin bir şekilde azalan evlenme yüzdeleri diğer öğrenim gruplarında evlenme oranları artmış olmasına rağmen genel yapıda oldukça etkili olmuş ve son 25 yıldaki değişim üzerinde önemli rol oynamıştır. Her iki araştırmada da en az ilköğretim ikinci kademe mezunu olan kadınlar arasında evlenme oranları en düşük düzeyde hesaplanmıştır.

¹ Kavadarlı'nın çalışmasında 15-49 yaş arası kadınların medeni durum yüzdeleri: hiç evlenmemiş % 26.0, halen evli % 70.9, dul % 2.3 ve boşanmış ve ayrılmış ise % 0.8 olarak sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında verisetinden elde edilen bulgular hiç evlenmemiş % 25.0, halen evli % 71.9, dul % 2.3 ve boşanmış ve ayrılmış ise % 0.8'dir.

Tablo 2. 15-49 Yaş Arası Tüm Kadınların Bazı Tanımlayıcı Özellikleri (TDA-1978, TNSA-2003)

Özellikler	Medeni Durum									
	Hiç Evlenmemiş		Halen Evli		Evlenmiş [£]		Toplam			
	1978	2003	1978	2003	1978	2003	1978	2003	n	%
	%*	%*	%*	%*	%*	%*	n	%	n	%
Bölge										
Batı	24.2	28.0	72.2	67.8	75.8	72.0	1,833	28.9	4,784	38.6
Güney	29.3	34.2	67.3	62.6	70.7	65.8	785	12.4	1,654	13.3
Orta	24.5	29.8	72.8	66.3	75.5	70.2	1,730	27.3	2,801	22.6
Kuzey	25.6	33.9	71.6	62.9	74.4	66.1	757	12.0	945	7.6
Doğu	23.7	36.8	73.3	60.6	76.3	63.2	1,229	19.4	2,215	17.9
Yaş Grubu										
15-19	76.7	88.2	22.7	11.7	23.3	11.8	1,533	24.2	2,289	18.5
20-24	25.5	51.4	72.8	47.4	74.5	48.6	1,167	18.4	2,290	18.5
25-29	7.1	20.6	91.0	76.7	92.9	79.4	963	15.2	1,955	15.8
30-34	2.5	8.7	93.8	86.9	97.5	91.3	753	11.9	1,680	13.6
35-39	0.9	4.0	95.2	89.9	99.1	96.0	662	10.5	1,550	12.5
40-44	1.5	3.2	92.8	88.9	98.5	96.8	682	10.8	1,451	11.7
45-49	0.7	1.5	89.4	91.0	99.3	98.5	574	9.1	1,183	9.5
Öğrenim Düzeyi										
Öğrenimi Yok /İlkokul										
Bitirmemiş	12.3	19.4	83.9	75.8	87.7	80.6	3,375	53,4	2,338	18.9
İlköğretim Birinci Kademe	33.3	19.0	63.9	77.4	66.7	81.0	2,231	35,3	5,615	45.3
İlköğretim İkinci Kademe	66.2	61.9	32.0	36.0	33.8	38.1	337	5,3	1,654	13.3
Lise ve Üzeri	52.6	47.7	46.6	48.7	47.4	52.3	378	6,0	2,788	22.5
Toplam	25.0	31.2	71.9	65.1	75.0	68.8	6,334	100.0	12,399	100.0

[£]Evlenmiş kadın grubu, halen evli kadınların yanı sıra “boşanmış/eşi ölmüş/ayrı yaşıyor” kategorilerindeki kadınları da kapsamaktadır.

*Satır yüzdeleri

Tablo 3’te 15-49 yaş arası kadınların araştırma tarihlerinde beyan ettikleri evlilik sayısı sunulmaktadır. TDA-1978 sonuçlarına göre birden fazla evlilik yapan kadınlar %4.2 iken, TNSA-2003 sonuçlarına göre %3.3’e düşmüştür.

Tablo 3. 15-49 Yaş Arası Evlenmiş Kadınların Evlilik Sayısı (TDA-1978, TNSA-2003)

Evlilik Sayısı	TDA-1978		TNSA-2003	
	n	%	n	%
Bir	4,238	95.8	7,806	96.7
Birden fazla	185	4.2	269	3.3
Toplam	4,423	100,0	8,075	100,0

Tablo 4’te görüşülen kadınların ilk evlenme yaşlarına göre dağılımı ile ortalama ve ortanca ilk evlenme yaşları yaş gruplarına göre sunulmaktadır. TDA-1978 sonuçlarına göre 15-49 yaş kadınların %57.3’ü 18 yaşından önce evlenmişken, TNSA-2003’e göre aynı oran %34.0’a düşmüştür. Son 25 yılda ilk evlenme yaşı ortalaması (sırasıyla 17.4 ve 19.4) ve ortanca değeri (sırasıyla 17 ve 19) 2 yaş yükselmiştir. Bu çalışmada ilk evlenme yaşı tablolarda ortalama ve

ortanca değerleri bir arada verilmiştir. Böylece hem özellikle demografik çalışmalarda önemli bir ölçüt olan ortanca değerlerinde hem de daha önce evlenme yaşı ile ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan ortalama ilk evlenme yaşı ölçütündeki değişimler birarada değerlendirilebilecektir. Bu çalışmada ana tartışma ortalama ilk evlenme yaşı değerlerinin farklılaşması üzerinden olmaktadır.

Tablo 4. İlk Evlenme Yaşı (TDA-1978, TNSA-2003)

Yaş Grubu	TDA-1978	TNSA-2003
<14	16.2	6.2
15-17	41.1	27.8
18-19	20.9	23.1
20-21	12.4	18.7
22-23	5.2	11.4
24-25	2.2	6.4
26+	1.9	6.4
Toplam	4,423	8,075
Ortanca Yaş:	17	19
Ortalama Yaş:	17.4	19.4
Std.Sapma:	3.3	3,8

Tablo 5'te 25-49 yaş arası kadınların yaşadıkları bölge, yaş grubu ve öğrenim düzeyine göre ilk evlenme yaşları yerleşim yeri tipi ayrımında sunulmaktadır. İlk evlenme yaşında bölge ve yerleşim yerinin türüne göre 25 yıllık farklılaşma incelendiğinde, kent için ortalama 1.5 ile 2.1 yaş artış görülürken, kırdaki bu artış 1.9 ile 2.6 yaş arasında gerçekleşmiştir. Kentsel alanlarda en yüksek artış Orta bölgesinde, kırdaki ise en yüksek artış Güney bölgesinde gözlenmiştir. TDA-1978 ve TNSA-2003 sonuçlarına göre ortalama ilk evlenme yaşı Doğu bölgesinde en düşük, Batı bölgesinde ise en yüksektir. Yaş grupları ve yerleşim yerinin türü açısından ilk evlenme yaşı değişimi incelendiğinde, her iki araştırmada da, tüm yaş gruplarında kentsel bölgelerde yaşayan kadınların ilk evlenme yaşları kırdaki kadınlardan daha yüksektir. 25 yılda ilk evlenme yaşındaki farklılaşma incelendiğinde 35-44 yaş grubundaki kadınlarda ilk evlenme yaşındaki artış hem kentte, hem kırdaki hem de toplam olarak diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir (sırasıyla, 2.0, 2.4 ve 2.4). Diğer taraftan görüşülen kadınların ilk evlenme yaşı öğrenim durumları ve yaşadıkları yerleşim yerine göre kontrol edilerek incelendiğinde, öğrenim durumu arttıkça ilk evlenme yaşının da arttığı görülmektedir. TDA-1978 sonuçlarına göre öğrenimi olmayan veya ilköğretim bitirmemiş kadınlar ile lise ve üstü öğrenime sahip kadınların ilk evlenme yaşları arasındaki fark 5.0 yaştır. Bu fark TNSA-2003'te 5.8 olarak bulunmuştur. Diğer taraftan aynı öğrenim düzeylerinde yer alan kadınlar arasında son 25 yılda meydana gelen ilk evlenme yaşındaki değişiklik incelendiğinde tüm öğrenim düzeylerinde artış görünmekle birlikte en düşük artış en alt öğrenim düzeyinde iken, en yüksek artış en üst öğrenim düzeyine sahip kadınlarda görülmektedir. Kadınların, öğrenim düzeyleri ve yaşadıkları bölgeye göre ilk evlenme yaşı ortalamaları incelendiğinde belirgin bir farklılaşma görülmemiştir.

Tablo 5. 25-49 Yaş Arası Evlenmiş Kadınların Bazı Özelliklerine göre İlk Evlenme Yaşındaki Farklılaşmalar (TDA-1978, TNSA-2003)

Yerleşim Yerinin Türü	TDA-1978				TNSA-2003				Ortalamaların Farkları (2003-1978)	
	n	İlk Evlenme Yaşı ortanca	ortalama	SD	n	İlk Evlenme Yaşı ortanca	ortalama	SD		
<u>Bölge</u>										
Batı	Kent	862	18	18.6	3.4	2,307	20	20.1	3.9	1.5
	Kır	483	17	17.6	2.6	514	19	19.9	4.0	2.3
	Ara Toplam	1,345	18	18.2	3.2	2,821	20	20.0	3.9	1.8
Güney	Kent	289	18	18.0	3.5	597	20	19.9	4.0	1.9
	Kır	223	17	17.6	3.0	265	20	20.2	4.3	2.6
	Ara Toplam	512	17	17.8	3.3	862	20	20.0	4.1	2.2
Orta	Kent	626	17	17.5	3.2	1,093	19	19.6	4.0	2.1
	Kır	585	16	16.5	2.9	466	18	18.4	3.4	1.9
	Ara Toplam	1,211	17	17.0	3.1	1,559	19	19.3	3.8	2.3
Kuzey	Kent	133	18	18.8	4.6	264	20	20.8	3.9	2.0
	Kır	357	17	16.9	2.9	259	18	18.8	3.4	1.9
	Ara Toplam	490	17	17.4	3.6	523	19	19.8	3.8	2.4
Doğu	Kent	314	16	16.8	3.2	620	18	18.8	4.0	2.0
	Kır	551	16	16.0	2.7	394	18	18.2	4.0	2.2
	Ara Toplam	865	16	16.3	3.0	1,014	18	18.6	4.0	2.3
<u>Yaş Grubu</u>										
25-34	Kent	830	18	18.4	3.5	2,170	20	19.9	3.5	1.5
	Kır	692	17	17.0	2.9	786	19	19.2	3.5	2.2
	Ara Toplam	1,522	17	17.8	3.3	2,955	19	19.7	3.5	1.9
35-44	Kent	584	17	17.9	3.8	1,955	19	19.9	4.3	2.0
	Kır	671	16	16.8	3.1	796	18	19.2	4.2	2.4
	Ara Toplam	1,255	17	17.3	3.5	2,751	19	19.7	4.3	2.4
45+	Kent	221	18	18.5	4.9	756	19	19.6	4.2	1.1
	Kır	277	17	17.2	3.4	317	18	18.6	4.3	1.4
	Ara Toplam	498	17	17.8	4.2	1,073	19	19.3	4.3	1.5
<u>Öğrenim</u>										
Öğrenimi Yok	Kent	1058	16	17.1	3.4	698	17	17.7	3.9	0.6
	Kır	1667	16	16.6	2.9	463	18	18.2	3.9	1.6
	Ara Toplam	2,725	16	16.8	3.1	1,161	17	17.9	3.9	1.1
İlköğretim Birinci Kademe	Kent	911	18	18.1	3.0	2,553	19	19.1	3.5	1.0
	Kır	514	17	17.3	2.7	1,266	19	19.2	3.9	1.9
	Ara Toplam	1,425	18	17.8	2.9	3,819	19	19.2	3.6	1.4
İlköğretim İkinci Kademe	Kent	94	19	19.8	4.1	1,169	21	21.0	3.8	1.2
	Kır	10	19	19.1	1.4	149	20	20.5	4.1	1.4
	Ara Toplam	104	19	19.7	3.9	1,318	20	20.9	3.8	1.2
Lise ve üstü	Kent	155	21	21.8	3.4	460	23	23.7	3.1	1.9
	Kır	8	22	21.6	3.1	21	23	22.7	1.7	1.1
	Ara Toplam	163	21	21.8	3.4	481	23	23.7	3.1	1.9
<u>Türkiye</u>										
	Kent	2,224	17	18.0	3.5	4,881	19	19.8	4.0	1.8
	Kır	2,199	17	16.8	2.9	1,898	18	19.1	3.9	2.3
	Toplam	4,423	17	17.4	3.3	6,779	19	19.6	4.0	2.2

Tablo 6'da TDA-1978 ve TNSA-2003'de görüşülen 15-49 yaş kadınların ilk evlenme yaşları yaşadıkları bölgeye ve öğrenim durumlarına göre sunulmaktadır. TDA-1978 sonuçlarına göre öğrenimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş ve Doğu bölgesinde yaşayan kadınlarda ilk evlenme yaşı en düşük (16.1), Batı bölgesinde ise en yüksektir (17.6). Öte yandan tüm öğrenim düzeyleri arasında en yüksek ilk evlenme yaşı ortalaması ilköğretim ikinci kademe ve üstü öğrenime sahip kadınlar arasındadır. Öğrenimi olmayan kadınlar ile ilköğretim ikinci kademe ve üstü öğrenime sahip kadınlar arasında ilk evlenme yaşında belirgin bir farklılaşma görülürken, öğrenimin artmasıyla birlikte ilk evlenme yaşında da yükselme gözlenmiştir. Türkiye geneli için öğrenimi olmayan kadınlar ile ilköğretim ikinci kademe ve üstü öğrenime sahip kadınlar arasında ilk evlenme yaşı ortalamaları farkı 4.2 yaş olarak bulunmuştur. Diğer taraftan TNSA-2003 sonuçları değerlendirildiğinde ilk evlenme yaşında en düşük değerlerin, TDA-1978 sonuçları ile uyumlu bir şekilde Doğu bölgesinde öğrenimi olmayan kadınlar arasında olduğu görülmektedir. En yüksek ilk evlenme yaşı hem TDA-1978, hem de TNSA-2003 sonuçlarına göre Kuzey bölgesinde yaşayan ve ilköğretim ikinci kademe ve üstü öğrenime sahip kadınlarda olduğu görülmektedir. Son 25 yılda ilk evlenme yaşında bölge ve öğrenim durumuna göre farklılaşma incelendiğinde en yüksek değerlere sahip Kuzey bölgesinde yaşayan ilköğretim ve üstü öğrenime sahip kadınlar hariç tüm gruplarda yükselme görülmüş, bu grupta ise -0.1 yaş düşme görülmüştür. Bu farklılık çok dikkat çekici olmamakla birlikte tüm yapıya aykırı bir durumda olduğundan vurgulanmıştır. Diğer taraftan en büyük farklılaşmalar hemen tüm bölgelerde ilköğretim birinci kademe öğrenime sahip kadınlarda görülürken Orta bölgesinde yaşayan öğrenimi olmayan kadınlardaki ilk evlenme yaşındaki yükseliş dikkat çekicidir. Türkiye genelinde öğrenim durumuna göre son 25 yılda meydana gelen ilk evlenme yaşı farklılaşması en yüksek oranda ilköğretim birinci kademe düzeyinde öğrenime sahip kadınlar arasında gözlemlenirken (1.4 yaş), en düşük artış ise ilköğretim ikinci kademe ve üzerinde öğrenime sahip kadınlar arasındadır (0.7 yaş).

Tablo 6. 25-49 Yaş arası Evlenmiş Kadınların Bölgelere ve Öğrenim Düzeyine göre İlk Evlenme Yaşı (TDA-1978, TNSA-2003)

Bölge	Öğrenim Durumu	TDA-1978				TNSA-2003				Ortalamaların Farkları (2003-1978)
		N	ortanca	ortalama	SD	N	ortanca	ortalama	SD	
Batı	Öğrenimi Yok	578	17	17.6	3.1	293	18	17.9	3.5	0.3
	İlk. Birinci Kademe	647	18	18.2	2.9	1,613	19	19.4	3.7	1.2
	İlk. İkinci Kademe +	115	21	21.4	3.6	915	21	21.8	3.9	0.4
	Ara Toplam	1,340	18	18.2	3.2	2,821	20	20.0	3.9	1.8
Güney	Öğrenimi Yok	324	17	17.3	3.1	159	17	18.2	4.1	0.9
	İlk. Birinci Kademe	152	18	18.3	3.4	479	20	19.9	4.1	1.6
	İlk. İkinci Kademe +	36	21	20.8	2.9	224	21	21.3	3.7	0.5
	Ara Toplam	512	17	17.8	3.3	862	20	20.0	4.1	2.2
Orta	Öğrenimi Yok	730	16	16.5	3.0	147	18	18.6	4.6	2.1
	İlk. Birinci Kademe	413	17	17.4	2.9	1,029	18	18.5	3.3	1.1
	İlk. İkinci Kademe +	67	20	20.2	3.2	383	21	21.6	3.9	1.4
	Ara Toplam	1,210	17	17.0	3.1	1,559	19	19.3	3.8	2.3
Kuzey	Öğrenimi Yok	356	17	17.2	3.3	90	18	18.1	3.5	0.9
	İlk. Birinci Kademe	106	17	17.2	2.5	308	19	19.3	3.4	2.1
	İlk. İkinci Kademe +	28	21	22.3	5.9	125	22	22.2	3.6	-0.1
	Ara Toplam	490	17	17.4	3.5	523	19	19.8	3.8	2.4
Doğu	Öğrenimi Yok	737	16	16.1	3.0	472	17	17.6	3.9	1.5
	İlk. Birinci Kademe	107	17	17.0	2.7	390	18	18.8	3.8	1.8
	İlk. İkinci Kademe +	20	20	19.8	3.0	152	21	21.3	3.8	1.5
	Ara Toplam	865	16	16.3	3.0	1,014	18	18.6	4.0	2.3
Türkiye	Öğrenimi Yok	2,725	16	16.8	3.1	1,161	17	17.9	3.9	1.1
	İlk. Birinci Kademe	1,425	18	17.8	2.9	3,819	19	19.2	3.6	1.4
	İlk. İkinci Kademe +	266	21	21.0	3.7	1,799	21	21.7	3.9	0.7
	Toplam	4,417	17	17.4	3.3	6,779	19	19.6	4.0	2.2

Bu bölümde TDA-1978 veri seti içerisinde hesaplanamayan ancak bu çalışma kapsamında önemli olduğuna inanılan ve çalışmanın yapısını tamamlayacağı düşünülen evlenmeyle ilgili TNSA-2003 verileri incelenmektedir. Tablo 7’de TNSA-2003 kapsamında görüşülen kadınların bazı tanımlayıcı özellikleri sunulmaktadır. Görüşülen kadınların araştırma sırasındaki medeni durumları yaşadıkları yerleşim yerinin türüne göre incelendiğinde kent ve kırsal arasında %3’lük bir farklılaşma görülmektedir. Kırsal evlenme oranları daha düşük iken kentte daha yüksek olarak görülmektedir. Araştırma tarihinde kentte yaşayan kadınların % 69.7’si kırsal yaşayan kadınların ise % 66.6’sı en az bir kere evlenmişlerdir. Öte yandan görüşülen kadınların araştırma tarihindeki çalışma ve medeni durumları bir arada incelendiğinde, çalışan kadınların % 34.1’inin hiç evlenmemiş olduğu, çalışmayan kadınlarda ise bu oranın %30.3 olduğu görülmektedir.

Tablo 7. 15-49 Yaş Arası Tüm Kadınların Yerleşim Yerinin Türü ve Çalışma Durumlarına Göre Medeni Durumları (TNSA-2003)

Özellikler	Medeni Durum			Toplam	
	Hiç Evlenmemiş %*	Halen Evli %*	Evlenmiş [‡] %*	n	%
<u>Yerleşim Yerinin Türü</u>					
Kent	30.3	65.6	69.7	8,689	70.1
Kır	33.4	63.9	66.6	3,710	29.9
<u>Çalışma Durumu</u>					
Halen Çalışmıyor	30.3	66.6	75.6	9,188	74.1
Halen Çalışıyor	34.1	60.7	66.2	3,208	25.9
Türkiye	31.2	65.1	68.8	12,399	100.0

[‡]Evlenmiş kadın grubu,halen evli kadınların yanı sıra “boşanmış/eşi ölmüş/ayrı yaşıyor” kategorilerindeki kadınları da kapsamaktadır.

*Satır yüzdeleri

Tablo 8’de TNSA-2003 kapsamında görüşülen kadınların öğrenim durumları ve ana dillerine göre ilk evlenme yaşı incelenmektedir. Türkiye geneli incelendiğinde ana dili Türkçe olan kadınlar ile diğer bir ana dile sahip kadınlar arasında ortalama olarak 1.5 yaşlık bir farklılık görülmekte, ana dili Türkçe olan kadınlar ortalama olarak 19.8 yaşında ilk evliliklerini gerçekleştirirken, diğer ana dile sahip kadınlarda ilk evlenme yaşı 18.3 olarak hesaplanmıştır. Öğrenimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş, ana dili Türkçe olan kadınlar ortalama olarak 18.4 ilk evlenme yaşına sahipken diğer bir ana dile sahip kadınlarda ilk evlenme yaşı 17.4’tür. Öğrenim düzeyi yükseldikçe Türkçe ana dile sahip kadınlar ile diğer ana dile sahip kadınlar arasındaki ilk evlenme yaş farkının önce kapandığı ortaokul ve üstü öğrenime sahip kadınlarda Türkçe ana dile sahip kadınların ilk evlenme yaşının diğer bir ana dile sahip kadınlara göre düşük olduğu görülmektedir. Türkçe dışında bir ana dile sahip kadınların sayısının oldukça düşük olmasının bu farklılığı yaratmış olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 8. 25-49 Yaş arası Evlenmiş Kadınların Öğrenim Düzeyi ve Anadile göre İlk Evlenme Yaşı (TNSA-2003)

Öğrenim	Anadili	N	İlk Evlenme Yaşı			Ortalamaların Farkları (Türkçe-Diğer)
			ortanca	ortalama	SD	
Öğrenimi Yok/İlk. bitirmemiş	Türkçe	581	18	18.4	4.0	1.0
	Diğer	580	17	17.4	3.8	
	Ara Toplam	1,161	17	17.9	3.9	
İlk. Birinci Kademe	Türkçe	3,435	19	19.2	3.6	0.2
	Diğer	384	18	19.0	4.4	
	Ara Toplam	3,819	19	19.2	3.6	
İlk. İkinci Kademe	Türkçe	1,257	20	20.9	3.8	-1.0
	Diğer	61	21	21.9	4.1	
	Ara Toplam	1,318	20	20.9	3.8	
Lise ve üstü	Türkçe	473	23	23.6	3.1	-2.0
	Diğer	8	24	25.6	2.7	
	Ara Toplam	481	23	23.7	3.1	
Türkiye	Türkçe	5,745	19	19.8	3.9	1.5
	Diğer	1,034	18	18.3	4.2	
	Toplam	6,799	19	19.6	4.0	

TNSA-2003 kapsamında görüşülen 25-49 yaş arası kadınların anadil ve yerleşim yerinin türüne göre ilk evlenme yaşı Tablo 9'da sunulmaktadır. Anadili Türkçe olup kentte yaşayan kadınlar için ilk evlenme yaşı 20.1'ken kırdaki yaşayan kadınlarda 0.8'lik bir yaş farkı ile ilk evlenme yaşı ortalaması 19.3'tir. Diğer taraftan Türkçe dışında bir dil konuşan kadınlar incelendiğinde kır veya kentte yaşayan gruplar arasında belirgin bir farklılık görülmemiştir. Diğer taraftan, anadili Türkçe olan kadınlar ile başka bir anadile sahip kadınların arasında ilk evlenme yaşı arasında 1.5 yaşlık bir fark hesaplanmıştır (sırasıyla 19.8 ve 18.3).

Tablo 9. 25-49 Yaş arası Evlenmiş Kadınların Anadillerine ve Yerleşim Yerinin Türüne göre İlk Evlenme Yaşı (TNSA-2003)

Anadili	Yerleşim Yerinin Türü	N	İlk Evlenme Yaşı			Ortalamaların Farkları (Kent-Kır)
			ortanca	ortalama	SD	
Türkçe	Kent	4,226	20	20.1	4.0	0.8
	Kır	1,519	19	19.3	3.8	
	Ara Toplam	5,745	19	19.8	3.9	
Diğer	Kent	655	17	18.3	4.1	-0.1
	Kır	379	18	18.4	4.4	
	Ara Toplam	1034	18	18.3	4.2	
Türkiye	Kent	4,881	19	19.8	4.0	0.7
	Kır	1,898	18	19.1	3.9	
	Toplam	6,779	19	19.6	4.0	

Tablo 10'da, TNSA-2003'te görüşülen 25-49 yaş arası kadınların yaşadıkları bölge ve kocalarıyla akrabalık ilişkisine göre ilk evlenme yaşı ortalama ve ortanca değerleri sunulmaktadır. Türkiye geneli bulguları değerlendirildiğinde akraba evliliği yapan kadınların ilk evlenme yaşı

akraba evliliği yapmayanlara göre ortalama 1.5 yaş daha düşüktür (sırasıyla 18.4 ve 19.9). Diğer taraftan bölgeler arası farklılaşma incelendiğinde akraba evliliği yapan kadınlar akraba dışı evlilik yapan kadınlara göre her bölgede daha erken yaşta evlendikleri görülmekle birlikte en büyük farklılık Batı bölgesinde görülmektedir (1.6 yaş). Bölgeler arası akrabalık durumuna göre en düşük ilk evlenme yaşı farkı Doğu bölgesinde olup (1.0 yaş) akraba evliliği yapan kadınların ilk evlenme yaşı 17.9 iken akraba evliliği yapmayan kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 18.9 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 10. 25-49 Yaş arası Evlenmiş Kadınların Bölge ve Kocasıyla Akrabalığına göre İlk Evlenme Yaşı (TNSA-2003)

Bölge	Akrabalık Durumu	n	İlk Evlenme Yaşı			Ortalamaların Farkları (Akraba değil-Akraba)
			ortanca	ortalama	SD	
Batı	Akraba değil	2,378	20	20.3	4.0	1.6
	Akraba	440	18	18.7	3.3	
	Ara Toplam	2,818	20	20.0	3.9	
Güney	Akraba değil	622	20	20.3	4.3	1.2
	Akraba	237	19	19.1	3.5	
	Ara Toplam	859	20	20.0	4.1	
Orta	Akraba değil	1,242	19	19.5	4.0	1.4
	Akraba	315	18	18.2	3.1	
	Ara Toplam	1,557	19	19.3	3.8	
Kuzey	Akraba değil	434	20	20.0	3.8	1.4
	Akraba	88	18	18.6	3.4	
	Ara Toplam	522	19	19.8	3.8	
Doğu	Akraba değil	650	18	18.9	4.2	1.0
	Akraba	363	17	17.9	3.6	
	Alt Toplam	1,013	18	18.6	4.0	
Türkiye	Akraba değil	5,326	19	19.9	4.1	1.5
	Akraba	1,443	18	18.4	3.4	
	Toplam	6,769	19	19.6	4.0	

Tablo 11’de TNSA-2003’te 25-49 yaş grubu kadınların ilk evlenme yaşına göre nikah şekli sunulmaktadır. Kadınların %92.9’u hem resmi hem de dini nikaha sahipken, %3.7’si sadece dini nikaha, %3.4’ü ise sadece resmi nikaha sahip olduğunu belirtmiştir. Genel yapı ilk evlenme yaşının artmasıyla sadece resmi nikaha sahip kadınların yüzdesinin arttığıdır. 25-49 yaş grubundaki kadınların sadece %3.4’ü sadece resmi nikaha sahipken ilk evlenme yaşı 29-30 yaş arasında olan kadınların %15.9’u, 31 ve üstü bir yaşta ilk evliliklerini gerçekleştiren kadınların %14.6’sı sadece resmi nikaha sahiptir. 14 ve daha erken bir yaşta ilk evliliğini gerçekleştiren kadınların en yüksek yüzde ile (%7.6) sadece dini nikaha sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 11. 25-49 Yaş arası Evlenmiş Kadınların İlk Evlenme Yaşına Göre Nikah Şekli (TNSA-2003)

Özellikler	Nikah Şekli*			Toplam	%**
	resmi+dini	sadece dini	sadece resmi		
İlk Evlenme Yaşı					
<14	89.3	7.6	3.1	421	6.2
15-16	93.0	4.8	2.2	1052	15.6
17-18	93.5	3.9	2.6	1470	21.7
19-20	94.1	3.2	2.8	1417	21.0
21-22	94.6	1.9	3.4	1026	15.2
23-24	94.4	2.8	2.8	612	9.1
25-26	88.6	5.1	6.3	413	6.1
27-28	90.7	2.9	6.4	172	2.5
29-30	82.9	1.2	15.9	82	1.2
31+	82.3	3.1	14.6	96	1.4
Türkiye	92.9	3.7	3.4	6,761	100.0

* Satır Yüzdeleri

** Sütun Yüzdeleri

Görüşülen kadınların evliliklerine karar veren kişi/kişiler ve kocası ile akrabalık durumuna göre nikah şekli Tablo 14'te verilmektedir. Evliliklerin yarısından fazlasına (%54.8) ailelerin karar vermiş olduğu, çiftlerin birlikte karar vererek gerçekleştirilen evliliklerin tüm evliliklerin % 0.5'i olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kadınların %4.6'sı evliliklerine aileleri ve kendileri dışında başka kişilerin karar verdiğini, kendi rızaları ile eşlerine kaçtıklarını veya rızaları dışında kaçırıldıklarını ifade etmişlerdir. Aileleri tarafından evliliklerine karar verilen çiftlerde sadece resmi nikaha sahip olma yüzdesi en düşük düzeyde (%2.0) görülürken, çiftlerin kendilerince evliliğe karar verildiği durumlarda sadece resmi nikaha sahip olma yüzdesi Türkiye ortalamasından %1.8; ailenin evliliğe karar verdiği çiftlerden %3.2 daha fazladır En yüksek oranda sadece dini nikaha sahip grubun evliliğine diğer kişilerin karar verdiği veya kaçma veya kaçırılma ile evliliğin gerçekleştiği çiftler arasında olduğu (%8.8), bu grubu %6.4 ile ailelerin kararı ile evlenen çiftlerin izlediği görülmektedir. Sadece dini nikaha sahip olan çiftler arasında en düşük yüzdenin evlilik kararının çiftlerce verildiği evliliklerde olduğu görülmüştür (%4.6).

Çiftlerin birbirleriyle olan akrabalık durumlarına göre nikah şekilleri değerlendirildiğinde Akraba olan çiftlerin %9.5'u sadece dini nikaha sahipken, sadece resmi nikaha sahip olanlar ise %2.4'tür. Akraba olan çiftlerde hem resmi hem de dini nikaha sahip olanlar %88.2 olarak hesaplanmıştır. Öte yandan akraba olmayan çiftlerde sadece dini nikaha sahip olanların oranı akraba olan çiftlerin nerede yarısıdır (%4.8). Akraba olmayan çiftlerde her iki nikaha birden sahip olanların oranı %91.6 olarak hesaplanmış olup sadece resmi nikaha sahip olanların oranı ise Türkiye ortalamasına oldukça yakındır (%3.6).

Tablo 12. 15-49 Yaş Arası Evlenmiş Kadınların Evlilik Kararı ile Kocasıyla Akrabalık Durumuna göre Nikah Şekli (TNSA-2003)

Özellikler	Nikah Şekli*			Toplam	%**
	resmi+dini	sadece dini	sadece resmi		
<u>Evliliğe karar veren</u>					
Aile	91.7	6.4	2.0	4,410	54.8
Kendileri	90.2	4.6	5.2	3,262	40.5
Diğer kişiler/Kaçtı/Kaçırıldı	87.4	8.8	3.8	373	4.6
<u>Akrabalık durumu</u>					
Akraba değil	91.6	4.8	3.6	6,297	78.3
Akraba	88.2	9.5	2.4	1,742	21.7
Türkiye	90.8	5.8	3.4	8,046	100.0

* Satır Yüzdeleri

** Sütun Yüzdeleri

Tablo 13'te TNSA-2003 kapsamında görüşülen 15-49 yaş arası evlenmiş kadınların yaşadıkları bölge, yaşadıkları yerleşim yerinin türü, yaş grubu, öğrenim düzeyi ve anadiline göre nikah şekli incelenmektedir. Bölgelere göre nikah şekli incelendiğinde en yüksek düzeyde sadece dini nikaha sahip kadınların Doğu bölgesinde (%14.6), en düşük düzeyde ise Batı bölgesinde olduğu görülmektedir. Yine Doğu bölgesinde sadece resmi nikaha sahip kadınların oranı %2.5, resmi ve dini nikaha birlikte sahip olanların ise %82.9 ile diğer bölgeler içerisinde en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Öte yandan Güney bölgesinde yaşayan kadınlar arasında sadece dini nikaha sahip olanların (%6.9) Doğu bölgesi dışındaki bölgelere göre yüksek yüzde ile yer alması dikkat çekicidir. Kentte yaşayan kadınlar ile kırdaki yaşayan kadınların nikah şekillerine göre farklılaşması incelendiğinde; kırdaki yaşayan kadınlar arasında sadece dini nikaha sahip olanların, kentte yaşayanlara göre çok yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla %8.4 ve %4.7). Öte yandan sadece resmi nikaha sahip kadın oranı kırdaki yaşayanlara arasında %1.9 iken kentte yaşayanlarda %4.0'dır.

Kadınların yaş grupları ve nikah şekli incelendiğinde 15-24 yaş grubundaki kadınlar arasında sadece dini nikaha sahip olanların %16.6 olduğu 45-49 yaş grubundaki kadınlarda ise bu oranın %3.1'e kadar düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan 15-24 ve 25-34 yaş grubu kadınlar arasında sadece resmi nikaha sahip olanların oranı %3.1, 45-49 yaş grubunda ise %4.2'dir. Öte yandan kadınların öğrenim düzeyi arttıkça sadece dini nikaha sahip olanların yüzdesinin belirgin bir şekilde düştüğü, sadece resmi nikaha sahip olanların yüzdesinin ise arttığı görülmektedir. Hiç öğrenimi olmayan veya ilköğretim mezunu olmayan kadınlarda %14.8 olan sadece dini nikaha sahip olma yüzdesi, lise ve üstü öğrenime sahip kadınlarda %0.9'a kadar düşmektedir. Sadece resmi nikaha sahip olma yüzdesi lise ve üstü kadınlarda %8.9 iken öğrenimi olmayan veya ilköğretim mezunu kadınlarda %2.5'un altındadır. Her iki nikaha birden sahip olmanın ilköğretim veya ortaokul mezunu kadınlar arasında en yüksek (sırasıyla %93.9 ve %93.8), öğrenimi olmayan veya ilköğretim bitirmemiş kadınlarda ise en düşük düzeydedir (%82.8). Görüşülen kadınların anadillerine göre nikah şekli incelendiğinde; anadili Kürtçe ve lehçeleri olan kadınların %21.8'inin sadece dini nikaha sahipken, anadili Türkçe olan kadınlarda bu oran %3.0, diğer bir anadile sahip kadınlarda ise %7.7'dir. Anadili Türkçe olan kadınlarda her iki nikaha birden sahip olma Türkçe dışında bir anadile sahip kadınlara göre yüksektir. Diğer taraftan, sadece resmi nikaha sahip kadınlar %5.2 ile en yüksek oranda anadili Türkçe ve Kürtçe ve lehçeleri dışında olan kadınlar arasında görülmektedir.

Tablo 13. 15-49 Yaş Arası Evlenmiş Kadınların Bazı Betimleyici Özelliklerine göre Nikah Şekli (TNSA-2003)

Özellikler	Nikah Şekli*			Toplam	%**
	resmi+dini	sadece dini	sadece resmi		
Bölge					
Batı	92.9	3.2	3.9	3,273	40.7
Güney	90.3	6.9	2.7	1,024	12.7
Orta	92.2	4.3	3.5	1,857	23.1
Kuzey	93.9	3.6	2.6	588	7.3
Doğu	82.9	14.6	2.5	1,302	16.2
Yerleşim Yerinin Türü					
Kent	91.3	4.7	4.0	5,730	71.2
Kır	89.8	8.4	1.9	2,315	28.8
Yaş Grubu					
15-24	80.3	16.6	3.1	1,271	15.8
25-34	93.2	3.7	3.1	2,427	30.2
35-44	92.7	3.8	3.5	2,744	34.1
45-49	92.7	3.1	4.2	1,074	13.3
Öğrenim Düzeyi					
Öğrenimi Yok	82.8	14.8	2.4	1751	21.8
İlkokul	93.9	4.1	2.0	4328	53.8
Ortaokul	93.8	2.7	3.5	601	7.5
Lise ve üstü	90.2	0.9	8.9	1366	17.0
Anadili					
Türkçe	93.5	3.0	3.4	6,672	82.9
Kürtçe ve Lehçeleri	75.7	21.8	2.5	1,123	14.0
Diğer	87.1	7.7	5.2	248	3.1
Türkiye	90.8	5.8	3.4	8,046	100.0

* Satır Yüzdeleri

** Sütun Yüzdeleri

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada TDA-1978 ve TNSA-2003 verileri evlilikle ilişkili sosyo demografik değişkenlerdeki değişimi incelemek üzere karşılaştırmalı olarak kullanılmış; TDA-1978'den hesaplanmayan ancak evlilikle ilgili özelliklere ilişkin durumu ortaya koymada yardımcı bazı göstergeler sadece TNSA-2003'ten hesaplanmıştır. Hanehalkı verisinden hesaplanan, son 25 yıllık süreç içerisinde 15-49 yaş grubundaki kadınların medeni durumlarının değişimi incelendiğinde; hiç evlenmemiş kadın yüzdesinin tüm yaş gruplarında arttığı görülmektedir. 1978'den 2003 yılına gelindiğinde hiç evlenmemiş kadın yüzdesinin artarken; neredeyse aynı oranda araştırma tarihinde evli olan kadın yüzdesinin ise azaldığı görülmektedir. Yine bir diğer dikkat çekici nokta 25 yılda boşanmış kadın yüzdesinin %0.3'ten %1.6'ya çıkmış olmasıdır. 15-49 yaş kadınların medeni durum yüzdelerindeki bu değişim nüfus sayımlarında da görülmektedir. 1975 yılında hiç evlenmemiş kadınların yüzdesi 24.5 iken 1980 yılında % 25.3'e çıkmış 2000 yılı nüfus sayımında ise bu oran % 30.6'ya yükselmiştir. Benzer şekilde 1975 ve 1980 yılı nüfus sayımlarında %0.7 olan boşanmış 15-49 yaş kadın yüzdesi, 2000 nüfus sayımında %1.5'e çıktığı görülmüştür. (DİE, 1982, 1984, 2003)

Son 25 yılda tüm bölgelerde hiç evlenmemiş nüfus yüzdesi artarken, halen evli nüfus yüzdesinde düşüş görülmektedir. Öte yandan bölgelere göre karşılaştırmalı olarak medeni durum incelenirken bölge içerisindeki yaş yapısı dikkate alınmalıdır. Özellikle Doğu bölgesinde 15-24 yaş grubundaki kadın nüfusun yüksek oluşu bu bölgedeki araştırma sırasında medeni durum yüzdeleri etkilemektedir. Bu noktada yapılan analizlerde yaş ile medeni durum arasındaki ilişki görülmekte yaşın artması ile birlikte beklendiği üzere hiç evlenmemiş kadın yüzdesinde düşüş görülmektedir. Evlenme ve yeniden evlenme oranlarının 25 yılda gerilemiş olduğu görülmüştür.

İlk evlenme yaşının sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi, evlenme ve doğurganlık çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. İlk evlenme yaşının doğurganlığa olan etkisi üzerine ulusal ve uluslararası literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Diğer sosyo demografik değişkenler sabit tutulduğunda ilk evlenme yaşının doğurganlık üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. İlk evlenme yaşının çeşitli nedenlerle ertelenmesi, evlilikte geçirilen doğurganlık döneminin kısalmasına yol açmaktadır. Dönemin kısalması doğurganlık örüntüsünde değişikliğe yol açmakta ve olası bir sonuç olarak doğurganlık hızlarının düşüşüne yol açmaktadır. Örneğin ikinci dünya savaşı sonrası gerçekleşen yüksek doğurganlık hızlarının yaşandığı “baby boom” döneminin ardından doğurganlıktaki hızlı düşüşü etkileyen faktörlerden birisi olarak ilk evlenme yaşındaki yükseliş gösterilmektedir (UN, 2003). Diğer taraftan kuşaklar arası yaş farkının açılması, nüfusun sayısal olarak artış hızının azalmasına yol açmaktadır. TDA-1978 ve TNSA-2003 araştırma verilerinden hesaplanan ilk evlenme yaşı bulguları değerlendirildiğinde; son 25 yılda ilk evlenme yaşı ortalama ve ortanca değerlerinin 2 yaş arttığı görülmektedir. Özellikle 1950 lerden sonra hız kazanan köyden kente göçün kadının toplumsal hayata katılımı, cinsiyet rollerinin dönüşümü, çalışma ve eğitim imkanlarından daha fazla yararlanması noktalarında değişimlere yol açmıştır (Culpan ve Marzotto, 1982; Erman, 1998, 2001). Bu araştırma kapsamında değerlendirilen dönemde köyden kente göçün devam etmesi, özellikle kentte yaşayan kadınların öğrenim, çalışma gibi ilk evlenme yaşını erteleyen süreçlere katılımının artmasının ilk evlenme yaşının genel artışında etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, kentte yaşayan kadınlar ile kırdaki yaşayan kadınlar arasındaki ilk evlenme yaşı ortalama farkları nispeten kapanmış olup. Kırdaki yaşayan kadınlar arasında ilk evlenme yaşındaki artışın kentte yaşayanlara nazaran daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir.

Tüm dünyada 1970’lerde yükselen yeni dalga feminizm akımı toplumsal harekete dönüşmüş ve kadınların kazanımlarına büyük katkıda bulunmuştur. Türkiye’de ise Osmanlı dönemi sonrası kadın hakları açısından kırılma noktası olarak kabul edilebilecek 1926 yılında Medeni Kanun’un kabul edilmesi ile başlayan sosyal ve hukuksal anlamdaki kazanımların özellikle son 25-30 yılda hız kazandığı görülmektedir. Tüm dünyada karşılık bulan kadın hareketinin baskısı 1980’lerdeki Türk feminist hareketinin özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve erkek egemen toplumsal yapıya yönelik eleştirileri ile 1979 yılında “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” ile başlayan uluslararası sözleşmeler ve eylem planlarına uyum ihtiyacından kaynaklı Medeni Kanun’da 2001 yılında eşitlik ve ayrımcılığın kaldırılması yönünde değişiklik yapılmıştır. Özellikle son 25 yılda kadının toplumsal cinsiyet rollerinde meydana gelen değişimler ve kadının kendi bedeni ve doğurganlığı üzerinde söz sahibi olması gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi gerek ilk evlenme yaşının yükselmesinde gerek toplam doğurganlık hızının düşmesinde etkili olmuştur (Islam and Ahmed, 1998; Cleland, 2002; Özberk, 2003; Bongaarts, 2003).

İlk evlenme yaşında bölgesel farklılaşma halen belirgin olarak devam etmekte olup, özellikle Doğu bölgesinde yaşayan kadınların ilk evlenme yaşı ortalamaları diğer bölgelerle karşılaştırıldığında daha düşüktür. Literatür incelendiğinde öğrenimin ilk evlenme yaşı üzerinde erteleyici bir etkiye sahip olduğu üzerine yaklaşımlar mevcuttur (Kazgan, 1979; Özbay, 1979;

Tezcan ve Coşkun, 2002). Gerek TDA-1978 gerekse TNSA-2003 sonuçları öğrenim düzeyi arttıkça ilk evlenme yaşının da arttığını ortaya koymaktadır. Hiç öğrenimi olmayan kadınlar ile lise ve üstü öğrenime sahip kadınlar arasında ilk evlenme yaşı ortalamaları farkı TDA-1978'de 5 yaş, TNSA-2003'te ise 5.8 yaştır. Öğrenim durumuna göre ilk evlenme yaşının değişimi bölgeler kontrol edilerek analizler yapıldığında da gözlenmiştir.

TNSA-2003 sonuçlarına göre kadının anadiline göre ilk evlenme yaşında 1,5 yaşlık bir farklılık görülmektedir. Anadili Türkçe olan kadınların diğer bir anadile sahip kadınlara göre ortalama olarak daha geç evlendikleri görülmüştür. TNSA-1998 bulguları ile örtüşmekle beraber ortalama 2 yaşlık farkın yarım yaş kadar kapandığı görülmektedir.

Diğer taraftan Türklerin İslamiyet'i seçmesi ile aile yapısında önemli değişimler olmuş (Kuran, 1991), akraba evlilikleri yaygınlaşmıştır (Meriç, 1991; Doğan, 1993). Çiftlerin akraba olup olmadıklarına göre ilk evlenme yaşında farklılık görülmekte, akraba evliliği yapan kadınların, yapmayanlara göre ortalama olarak 1.5 yaş daha erken evlendikleri görülmekte olup TNSA-1998 bulguları ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Öte yandan önceki yapılan çalışmalarla uyumlu bir şekilde özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu Batı bölgesinde akraba evliliklerinin nispeten az olması beklentisine (Atalay, 1991) uygun bir şekilde en az düzeyde gerçekleşmekte olup (Ulusoy ve Tunçbilek, 1997; Hancıoğlu ve diğerleri, 2001; Tezcan ve Coşkun, 2002) en yüksek akraba evliliği oranı Doğu bölgesinde görülmektedir.

Müslüman Osmanlı ailelerinde egemen olan dini nikah halen yaygın olarak sürdürülmekte olup, TNSA-2003 sonuçları hem dini hem de resmi nikaha sahip kadınların en büyük grubu (%90.8) oluşturduğunu göstermektedir. Kadının sadece dini nikaha sahip olmasının hem sosyal hem de yasal süreçlerde özellikle kadın açısından sıkıntılar doğurması, her iki nikah şeklinin birden tercih edilmesine yol açmaktadır. Resmi evliliklerin genellikle dinin nikahla birlikte yapıldığı ancak sadece dini nikah sahipliğinin ortadan kaybolmadığı anlaşılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1982). Özellikle kırsal yörelerde ve erken yaşlarda gerçekleştirilen evliliklerde tercihin dini nikah olduğu, ancak belirtildiği gibi resmi nikahın da süreç içerisinde kıyılmasının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Akraba evliliği yapan çiftlerde Türkiye ortalamasından daha yüksek düzeyde sadece dini nikaha sahip olma yüzdesi görülmüştür. Evlenmenin oluşumu sürecinde ailelerin evliliğe karar vermesi durumunun oldukça yaygın olduğu bilinmekle birlikte (Timur, 1979) evliliklerine aileler tarafından karar verilen veya kendi rızasıyla kaçan veya kaçırılan çiftler arasında sadece dini nikaha sahip olanların yüzdesinin daha yüksek olduğu görülmüştür. TNSA-1998 sonuçları ile örtüşen bir şekilde özellikle Doğu bölgesinde yaşayan, yerleşim yeri tipi kır olan, öğrenimi olmayan ve anadili Türkçe dışında bir dil olan kadınlar arasında sadece dini nikaha sahip olma yüzdesinin belirgin olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bireyin evlenme yolu ile edindiği hakların yasalarca güvence altına alınabilmesi için gerekli olan resmi nikahın tüm evlilikleri kapsamaması çalışmalarında özellikle bu gruplardaki kadınlara ulaşma önemlidir.

Evlilik sürecinin bir bütün olarak değerlendirilmesi, evliliğe ilişkin kadın ve erkeğin özelliklerinin yapılan araştırmalarda çalışılması sosyal bilimler açısından, özellikle Türkiye gibi evliliğin yaygın olduğu toplumlarda önemlidir. Yapılan çalışmalarda ifade bulan ve ilk evlenme yaşı, nikah şekli veya medeni durumu etkilediği düşünülen değişkenlerin tek tek etkisi olabileceği gibi bu değişkenlerin bir arada etkisi olabileceğini düşünmek diğer birçok sosyal olayda olduğu gibi olasıdır. Evlilikle ilgili yapılan çalışmalarda çoklu analiz yöntemlerini kullanmanın çalışmaların niteliğini arttıracığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, N.B. (2004) “Families and Family Study in International Perspective”. **Journal of Marriage and Family**. Vol. 66, pp.1076–1088
- Atalay, B. (1991) “Sanayileşme ve Kentleşmenin Ailenin Değişmesinde Etkileri” içinde **Aile Ansiklopedisi**, Cilt 3, T.C. Başbakanlık Araştırma Kurumu Yayınları, Genel yayın no: 72, Bilim Serisi 11; s. 877-892.
- Berksan (1971) “Türkiye’de evliliğin yapısı ve bu yapının doğurganlık üzerine etkileri” içinde T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, **Aile Yazıları 4. Evlilik Kurumu ve İlişkileri**, Bilim Serisi 5/4, s. 193-212, Ankara.
- Birleşmiş Milletler (2001) **Principles and Recommendations for a Vital Statistics System Revision 2**, Sales No. E. 01.XVII.10, United Nations, New York, 2001
- Bongaarts, J. (2003) "Completing the fertility transition in the developing world: The role of educational differences and fertility preferences" **Population Studies** 57(3): 321–336.
- Bulut, I. (1991) “Türkiye’de Erken Evlenme” içinde **Aile Ansiklopedisi**, Cilt 2, T.C. Başbakanlık Araştırma Kurumu Yayınları, Genel yayın no: 72, Bilim Serisi 11; s. 494-508.
- Celkan, H.Y.(1991) “Beşeri Kültür’ün Temel Ögesi Aile” **Aile ve Toplum Dergisi**. Yıl:1, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 81-84.
- Celland, J. (2002) “Education and future fertility trends, with special reference to mid-transitional countries,” in **Proceedings of Expert Group Meeting on Completing the Fertility Transition**, Population Division, United Nations.
- Coale, A.J. (1965) “Factors Associated with the Development of Low Fertility: An Historic Summary” United Nations **World Population Conference 1965** (WPC/WP/194).
- Coleman, D.A. (2003) “*Partner Choice and the Growth of Ethnic Minority Populations*”. **Marriage in Multi-Ethnic Society**, Netherlands Demographic Society Annual Conference, Het Trippenhuis, Amsterdam.
- Culpan, O. ve Marzotto, T. (1982) “Changing Attitudes toward Work and Marriage: Turkey in Transition”. **Signs**, Vol. 8, No.2, pp. 337-351.
- Doğan, L. (1993), “Türkiye’de Nüfusun Kültürel, Dini ve Politik Özellikleri” **Türkiye’de Nüfus Konuları, Politika Öncelikleri**. Ed. Aykut Toros, H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü, s. 209-278. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (1982) **Genel Nüfus Sayımı, 26.10.1975. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**. Yayın no: 988, Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (1984) **Genel Nüfus Sayımı, 12.10.1980. Sosyal ve Ekonomik Nitelikler**. Yayın no: 1072, Ankara.

- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (2003) **2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**. Yayın no: 2759, Ankara.
- Erman, T. (1998) "The Impact of Migration on Turkish Rural Women: Four Emergent Patterns". **Gender and Society**, Vol. 12, No. 2, pp. 146-167.
- Encyclopædia Britannica (2007) "marriage" **Britannica Concise Encyclopedia**, <http://concise.britannica.com/ebc/article-9371384/marriage>.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (1980) **Turkish Fertility Survey: 1978. Vol.1 and Vol 2**. Hacettepe University, Ankara.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2004) **Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2003**. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara,
- Hancıoğlu, A. (1985), **Türkiye’de Aile Biçimleri ve Aile Büyüklüğü**. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Teknik Demografi Programı, Bilim Uzmanlığı Tezi.
- Hancıoğlu, A. ve diğerleri. (2001), **Türkiye’de Akraba Evlilikleri: 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması**. Nüfusbilim Yazıları, No. 3. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- İslam, M.N., ve Ahmed, A.U. (1998) "Age at first marriage and its determinants in Bangladesh" **Asia-Pacific Population Journal**, 13(2), 73–92.
- Çiğdem Kağıtçıbaşı (1982) "Introduction" in **Sex Roles, Family, and Community in Turkey**. Ed. Kağıtçıbaşı, Ç. Indiana University Turkish Studies 3, pp. 1-32. Indiana, USA.
- Kavadarlı, S. (1982), "1978 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasında Evlenme ve Doğurganlık", **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 2-3, s. 31-46, Ankara.
- Kazgan, G. (1979), "Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo- Ekonomik Düzeyi" **Türkiye’de Kadın**. Türk Sosyal Bilimler Derneği, s.155-189, Ankara.
- Koç, İ. (1992), "Türkiye’de Evlenme Hızları ve Evlenme Hızlarının Yaşam Tablosu Yöntemi ile Analizi" **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 14, s. 27-51, Ankara.
- Koç, İ. (1997), "Female Headed Households in Turkey and Socio-Demographic and Economic Characteristics of Female Household Heads" **The Turkish Journal of Population Studies**, Vol. 19. pp. 73-99.
- Koç, İ. ve Koç, D. (1998), "Türkiye’de Evliliğe Karar Verme Süreci ve Bu Sürece Etkide Bulunan Faktörler" **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 20. s. 43-56, Ankara.
- Kuran, E. (1991), "Türkler Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi". **Aile Yazıları 1**. Bilim Serisi 5/1. Der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. s.365-370, Ankara.

- Laphan, R.J. (1970), “Family Planning and Fertility in Tunisia”, **Demography**, 7: 241-253.
- Meriç, Ü.(1991), “İslam’da Aile” **Aile Yazıları 2**. Bilim Serisi 5/2. Der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. s.423-442, Ankara.
- Özbay, F. (1979), “Türkiye’de Kırsal / Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerine Etkisi” **Türkiye’de Kadın**. Türk Sosyal Bilimler Derneği, s.191-219, Ankara.
- Özberk, E. (2003) **Nüfus Politikaları ve Kadın Bedeni Üzerindeki Denetim**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.
- Pressat, R. (1988), **The Dictionary of Demography**. Ed. Christopher Wilson. Basil Blackwell Inc. Oxford, UK.
- Rowland, D.T. (2003) **Demographic Methods and Concepts**. Oxford University Press Inc. New York, USA.
- Soyer, G.B. (1982), **Evlilik Oranlarının Doğurganlık Üzerine Etkisi**. Nüfus Dinamiği Programı Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, S. Coşkun, Y. (2002) Türkiye’de Doğurgan Çağdaki Kadınların Evlenme ile İlgili Bazı Özellikleri – 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Sonuçları”. **Nüfusbilim Dergisi**, Cilt. 24, S. 3-22, Ankara.
- Timur, S. (1972), **Türkiye’de Aile Yapısı**. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Timur, S. (1979), “Türkiye’de Aile Yapısının Belirleyicileri” **Türkiye’de Kadın**. Türk Sosyal Bilimler Derneği, s.117-132, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (TCBAAKB) (1991) **Aile Yazıları**. der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Bilim Serisi, Ankara.
- Ulusoy, M. ve Tunçbilek, E. (1987), “Türkiye’de Akraba Evlilikleri ve Çocuk Ölümlerine Etkisi” **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 19, s. 7-26. Ankara.
- Ünalın, T. (1986), **Some Social and Economic Characteristics of the Family Types in Turkey with Special Reference to the Blacksea and Mediterranean Regions**. Hacettepe University Institute of Population Studies, Thesis in Master of Arts.
- Ünalın, T. (1988a), “Family Size Preferences in Turkey” **The Turkish Journal of Population Studies**, Vol. 10. pp. 21-38.
- Ünalın, T. (1988b), “Türkiye’de Çekirdek Aileler” **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 10, s. 51-62. Ankara.
- Ünalın, T. (1990), “A Comparative Analysis of Family Size Preferences in Turkey” **The Turkish Journal of Population Studies**, Vol. 12. pp. 65-73.

- Ünalın, T. (1994), “İdeal Evlenme ve Doğum Yaşları” **Nüfus Bilim Dergisi**, Sayı: 16, s. 65-73, Ankara.
- Yavuz, S. (2002), **Household Composition and Complexity: Findings form Turkish Demographic and Health Survey, 1998**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

SUMMARY

THE AGE AT FIRST MARRIAGE CHANGES IN THE LAST QUARTER OF THE 20th CENTURY AND CURRENT MARRIAGE CHARACTERISTICS IN TURKEY

The aim of this study is to evaluate the trend and the changes of marriage and some basic characteristics of marriage by using 1978 Turkish Fertility Survey (TFS-1978) and Demographic and Health Survey Turkey 2003 (TDHS-2003). The change at the characteristics of marriage in 25 years is studied with the available variables like marital status at the time of survey, age, region, education, number of marriages and age at first marriage of the woman. In addition, by using the variables available in TDHS-2003 detailed analysis was made especially on age at first marriage and marital ceremony. Results indicate that at the last 25 years, divorced female population is increased whereas the percent of married women at the time of survey is decreased. On the other hand, average number of age at first marriage increased 2 years within the century quarter. Age at first marriage differs by region, type of place of residence, relationship with husband, mother tongue and education. Women living in West region and urban areas have high school and more education; have Turkish mother tongue, and no relationship with their husband have higher age at first marriage.

On the other hand, the marriage ceremony of the couples is estimated from TDHS-2003 and the results show that the women have lower education, living in rural areas, have lower age at first marriage, living in extended families, have mother tongue different from Turkish and have relationship with their husbands have high percent of having only religious ceremony.